

Конспект уроку № 160

Василь Стус, шістдесятники та дисиденти

Link to audio: ukrainianlessons.com/episode160

Вступ

Привіт, друзі! Це Анна Огойко і подкаст «Уроки української» — подкаст для всіх, хто вивчає і любить українську мову.

І це... останній епізод... Останній епізод четвертого сезону подкасту. **Аж не віриться**, що ми з Ukrainian Lessons пройшли такий довгий **шлях**: 4 роки, 160 епізодів-уроків. Ми **почали з азів**, тобто з простих уроків для початківців, з англійською мовою, пам'ятаєте? Потім у другому сезоні ми проходили граматику, також короткий курс історії України. Третій сезон був присвячений історії про американку Христину або Крістін і про її пригоди в Україні. Пам'ятаєте Христинку? І в цьому, четвертому сезоні я розповідала вам щось цікаве про Україну, українців, нашу історію та культуру.

Якщо ви слухали епізоди четвертого сезону, то ви, мабуть, змогли трохи поповнити свій **словниковий запас**, вивчити нові ідіоми, фразеологізми та граматичні цікавинки. Правда? Бо я насправді не знаю багато про моїх слухачів! Мені буває важко зрозуміти, що там, **по той бік** комп'ютера, бо я вас не бачу і не знаю багатьох з вас особисто.

Тому я буду дуже-дуже вдячна, якщо ви поділитесь зі мною своїми враженнями про четвертий сезон подкасту. Що вам сподобалось? Що вам не сподобалось? Я говорю занадто повільно чи занадто швидко? Які теми були найцікавіші? А які найнудніші? Мені правда, дуже-дуже важливо і корисно це знати. Таким чином я буду краще розуміти, які матеріали для вас **розробляти** в майбутньому.

Будь ласка, перейдіть на сторінку цього епізоду, це ukrainianlessons.com/episode160.

Там буде посилання на **анкету** — це **опитування** про четвертий сезон. Буду вам дуже вдячна, якщо ви заповните цю анкету! Це займе всього п'ять хвилин, але мені дуже допоможе. Анкета є на сторінці ukrainianlessons.com/episode160.

Ну а сьогодні, в останньому епізоді з серії про відомих українців та українок я б хотіла розповісти вам про Василя Стуса. Василь Стус — це один з моїх улюблених поетів і, можливо, один з найсильніших людей, про яких я чула.

шлях — road, way

словниковий запас —
word stock, vocabulary
по той бік — on that side (of)

розробляти — to develop,
to work out, to elaborate

анкета — questionnaire, form
опитування — poll, survey

Маю на увазі, не фізично сильних, а морально сильних. Я б хотіла також вам розповісти ще й про інших українців та українок, яких ми називаємо **шістдесятниками**, або також **дисидентами**.

То як, готові до цього останнього епізоду четвертого сезону подкасту? Три, два, один — почнімо!

шістдесятники — Shistdesiatnyky (The Sixtiers) — literary generation that began to publish in the second half of the 1950s, during the “de-Stalinization,” and reached their literary peak in the early 1960s; hence, their name
дисидент — dissident

Василь Стус, шістдесятники та дисиденти

Василь Стус народився у 1938 році на **Вінниччині**, але його дитинство пройшло на Донбасі, у місті Сталіно, зараз це місто Донецьк. У Донецьку він закінчив університет і почав працювати в школі — він там викладав українську мову та літературу, як я.

Згодом Стус переїхав до Києва і почав навчатися на аспірантурі. Він вже писав тоді вірші і готувався **випустити** свою першу **збірку** поезій. Це були шістдесятні роки.

Думаю, варто вам розповісти трохи про історичний контекст тих часів.

У 1953 році помер Йосип Сталін, він керував Радянським Союзом довгий час як диктатор. І після його смерті, в Україні і в інших радянських республіках почався процес десталінізації. Тобто суспільство почало говорити про **злочини** Сталіна, **викривати** його репресії.

У результаті, коли люди почали дізнаватися правду, а багато українців повернулися додому з таборів, з тюрми, у суспільстві почали поширюватися антирадянські настрої.

Дедалі більше українців почали хотіти зробити Україну незалежною, причому **мирним** способом, без війни.

У шістдесятих роках в Україні, а особливо в Києві, почали з'являтися різні неформальні організації і клуби. Наприклад, «Клуб творчої молоді». У ньому молоді люди збиралися ввечері і організовували цікаві зустрічі або, наприклад, читання віршів Тараса Шевченка, Лесі Українки. Вони обговорювали минуле України, українську історію та культуру.

Також у ці клуби приходили виступати молоді поети, наприклад, Ліна Костенко чи Василь Симоненко. Ці люди — це покоління шістдесятників, люди, які активно творили і по-іншому думали у 60-х роках ХХ століття.

Взагалі, цікаво, що в багатьох країнах шістдесятні роки були дуже активними.

Вінниччина
(Вінницька область) — Vinnytsia region in Ukraine

випустити = опублікувати — to publish
збірка — collected volume, collection

злочин — crime, offense
викривати — to prove guilty (of); to unmask

мирний — peaceful

Наприклад, у Сполучених Штатах тоді на новий рівень виходить музика, виникає культура хіпі. Так от шістдесятники — це така собі радянська версія хіпі, якщо можна так сказати. В Україні це були люди, які переходили на українську мову, хоча навіть їхні батьки були російськомовними. Ці люди творили і читали нову літературу, яку часто поширювали нелегально. І найголовніше, вони обговорювали історію України і хотіли повернути Україні незалежність, самостійність.

Серед найвідоміших українських шістдесятників такі поети, як Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, також художники, наприклад, Алла Горська, кінорежисери, наприклад, Юрій Іллєнко.

Шістдесятники просто собі мирно творили своє мистецтво, можна сказати, нікому не заважали, вони збирались у клубах. Але зовсім скоро радянська влада вирішила, що ця вся ситуація з шістдесятниками **зайшла занадто далеко**. Багатьох людей почали арештовувати за прояви націоналізму.

Тепер повернімося до Василя Стуса. Він також був серед цього **покоління** молодих людей, які хотіли змін. Він був шістдесятником.

Одного разу, у 1965 році, у київському кінотеатрі «Україна» (знаєте цей кінотеатр?) відбувалася там прем'єра фільму «**Тіні забутих предків**» режисера Сергія Параджанова. Під час цієї події хтось у залі **вигукнув**: «Хто проти **тиранії** — встаньте». Тобто хтось **закликав** протестувати проти радянської системи. І декілька людей встали, серед них був Василь Стус. Ці люди почали висловлювати свою позицію проти арештів, які виконувала радянська влада. За це Василя Стуса **відрахували** з аспірантури, тобто він більше не міг навчатися на аспірантурі, і за ним почали **пильно** стежити.

Стус вже не вчиться на аспірантурі, а продовжує писати вірші, хоча не може їх видати, бо має проблеми з владою. За ним постійно слідкують в КДБ — Комітеті Державної Безпеки Радянського Союзу. КДБ.

Перше видання віршів Стуса побачило світ вже у Бельгії — ці вірші допомогли видати українські емігранти.

Василю доводилось працювати, **де прийдеться**, в шахті, в метро... Але з іншого боку, ці роки для Стуса були також щасливими. Він зустрів свою дружину Валентину Попелюх в київському метро. Про них розповідають таку романтичну історію: Василь побачив Валентину на ескалаторі і **не міг відірвати від неї погляду**. Він **наважився** з нею заговорити, вони познайомились і почали зустрічатися.

Через деякий час Василь і Валентина одружилися, і через рік у них народився син Дмитро. Стус обожнював свого сина, пізніше, коли він вже був в тюрмі, він писав додому до сина дуже **зворушливі** листи. Ці листи зараз можна прочитати — вони видані окремою книгою.

У 1972 році в Радянському Союзі розпочались масові арешти дисидентів. Дисидент — це **інакодумець**, людина, яка думає не так, як влада, це людина, яка не згодна з політичною ситуацією в країні. Дисиденти бувають, напевно, в усі часи — завжди є хтось, кому не подобається влада. Але у

покоління — generation

Тіні забутих предків
(Shadows of Forgotten Ancestors) — film by the Soviet filmmaker Serhii Parajanov, based on the classic book by Ukrainian writer Mykhailo Kotsiubynskyi. The film features a detailed portrayal of Ukrainian Hutsul culture
вигукнути — to exclaim, to cry out
тиранія — tyranny
заклика́ти — to urge to do, to encourage
відрахува́ти — to dismiss
пильно — attentively, watchfully
ша́хта — mine

нава́житися — to resolve, to make up one's mind

звору́шливий — touching

інакодуме́ць =
той, хто ду́має іна́кше —
dissident

70-х роках в Радянському Союзі ситуація була критична. Тоді абсолютно не було свободи слова, людям дуже важко жилося, тоді як у західних країнах розвивалася демократія.

Тому по всьому Союзі почали з'являтися люди, які виступали проти радянського режиму. Наприклад, дисиденти на території Росії виступали за демократизацію Союзу, за права людини і **свободу слова**. А от для українських дисидентів принциповим було національне питання, незалежність України. Також були кримськотатарські дисиденти, які виступали за права кримських татар, за права на історичну землю — Кримський півострів.

Таких людей ставало дедалі більше, і радянська влада розпочала масові арешти, вони почали відправляти дисидентів у табори. Так само засудили і Василя Стуса. Його **звинуватили** за антирадянську пропаганду і **засудили** до семи років на **засланні**.

У 1979 році, після **відбуття** довгого **покарання**, Василь Стус повернувся до Києва, але він не ховався і не приховував своїх думок. Тому його знову арештували — цього разу на п'ятнадцять років. У таборі, де був Стус, умови проживання були жахливими, Стус багато хворів і врешті-решт, у 1985 році, він помер у тюрмі. **Обставини** його смерті досі точно **не з'ясовані**.

Можливо, історія Василя Стуса нагадала вам життя іншого українського поета, який також був ув'язнений. Я вам розповідала про нього в одному з попередніх епізодів. Це Тарас Шевченко — справді, між цими двома поетами є багато спільного.

Можливо, історія Василя Стуса нагадала вам життя іншого українського поета, який також був ув'язнений. Я вам розповідала про нього в одному з попередніх епізодів. Це Тарас Шевченко — справді, між цими двома поетами є багато спільного.

Але є одна відмінність. Тарас Шевченко у своїх творах прямо звертався до українського народу. Він писав: «Вставайте, порвіть кайдани», тобто почніть щось робити, почніть робити щось для України, перестаньте бути рабами. А поезія Василя Стуса дещо інша — це філософська поезія. Він дуже рідко писав про патріотизм чи національну ідею. Його вірші — це чисті вірші, тобто вони прекрасні за своєю формою. Це дуже якісні, майстерні вірші.

Вірші Стуса спочатку стали відомими саме за кордоном. Українські емігранти навіть підготували документи, щоб подати вірші Стуса на здобуття Нобелівської премії. І можливо, якби Стус не помер, він би отримав Нобелівку...

Взагалі, Василь Стус був народжений, щоб стати геніальним поетом — у нього був талант від Бога. Але крім таланту, Стус — це також людина з неймовірно сильним характером. Тут можемо його порівняти з Лесею Українкою, про яку я також вам розповідала в попередньому епізоді.

Василь Стус — людина **високоморальна**. Він був **безкомпромісним** у своїх поглядах і **переконаннях**, він **не йшов на поступки**. Багато

свобода слова — liberty of speech

звинуватити — to accuse (of), to blame

засудити — 1) to blame; 2) to condemn, to convict

заслання — exile

відбуття покарання — serving of a sentence

обставини — circumstances

з'ясований — clarified, cleared up, determined

високоморальний — high toned, principled

безкомпромісний — uncompromising

переконання — persuasion, belief

дисидентів були змушені відмовитись від своїх переконань, щоб бути поруч з сім'єю, наприклад. Але Стус, навіть заради дружини і сина, не був готовий брехати чи ховати свої погляди. Для мене це приклад неймовірної сили.

Корисні фрази та ідіоми

Як завжди, після історії я розповідаю вам про деякі цікаві ідіоми та фрази, які я вживала.

Перша була «аж не віриться». Ще на початку, у вступі, я сказала, що аж не віриться, що ми з Ukrainian Lessons пройшли такий довгий шлях.

Аж не віриться — це те саме, що «я не можу повірити» або «мені важко повірити».

«Аж не віриться!» або «Мені аж не віриться!».

Аж не віриться, що зараз я записую останній епізод подкасту!

Аж не віриться.

Далі — починати або почати з азів.

Я сказала, що в першому сезоні ми почали з азів, тобто з простих уроків для початківців.

Аз — це, насправді, була колись перша буква алфавіту, так, як «а» — колись вона називалася «аз».

Тому ази — це те перше, що ви вивчаєте в якійсь **галузі**.

Почати з азів — це почати з найпростішого або з початку.

Наприклад, щоб навчитися грати на піаніно, треба почати з азів — вивчити **ноти**.

Почати або починати з азів.

Далі — зайти занадто далеко.

Про ситуацію з шістдесятниками я розповідала, що радянська влада одного разу вирішила, що ситуація зайшла занадто далеко, і почали арештовувати людей.

Зайти занадто далеко — такий самий вираз є в англійській мові, одним словом — це **переборщити** або це означає також «вийти з-під контролю».

галузь = **сфэра** — branch, area

ноти — 1) notes; 2) sheet music

переборщити — to exaggerate, to overdo, to go too far

Зайти занадто далеко.

Наприклад, вам хтось щось сказав, що вас **образило**. Ви можете сказати: ну все, ти зайшов занадто далеко! Більше ми не друзі, так!

Зайти занадто далеко.

Далі фраза «де прийдеться».

Василіу Стусу доводилось працювати, де прийдеться: у шахті, в метро... Я сказала «де прийдеться», можна також сказати «де доведеться» або одним словом «абиде»

Де прийдеться або абиде — це де можна, вибору особливого немає.

Також можна, наприклад, їсти, що прийдеться, тобто коли немає багато в холодильнику або немає грошей, щоб купити їжу, ви їсте, що прийдеться.

Наприклад, бутерброди з кетчупом.

Де прийдеться, що прийдеться.

Далі — відірвати погляд.

Про Василя Стуса і Валентину розповідають цікаву історію, що Стус побачив її в метро і просто не міг відірвати від неї погляду.

Відірвати погляд — це перестати на щось дивитися.

Наприклад, на кухні. Я на п'ять секунд відірвала погляд від молока і... воно **збігло**... Типова ситуація. Я відірвала погляд, перестала дивитися.

А в **запереченому** варіанті «**не могли відірвати погляду**» — це дивитися на щось **без упину**, переважно тому, що щось дуже гарне. Ви просто не можете перестати на щось дивитися.

Наприклад... фільми Уеса Андерсона. Коли я їх дивлюсь, я просто не можу відірвати погляду від екрану! Вони дуже гарні.

Відірвати погляд.

Не могли відірвати погляду.

І останній фразеологізм — іти на поступки.

Василь Стус — це людина високоморальна. Він був безкомпромісним у своїх поглядах і не йшов на поступки.

Іти на поступки.

Поступки — це коли ви **послаблюєте** свої **вимоги** чи погляди.

образити — to offend, to hurt

збігти (про молоко) —
to boil over

заперечний — negative

без упину — immoderately,
without restraint

послаблювати —
1) to weaken; 2) to loosen
вимоги — demands,
standards, requirements

Іти на поступки — це коли людина у щось вірила чи хотіла чогось, але в результаті вона не може цього мати, тому вона послаблює свої вимоги.

Василь Стус був дуже сильною особистістю — він не йшов на поступки з владою. А от інший український поет, наприклад, Павло Тичина, він пішов на поступки: коли у нього почались проблеми з радянською владою, він почав писати свої вірші тільки про комунізм. У кожного є вибір: йти на поступки чи не йти на поступки.

Цікавинка з граматики

Сьогодні, в останній цікавинці з граматики я б хотіла поговорити трошки про порядок слів в українській мові. У якому порядку треба **розміщувати** слова в реченні? Я думаю, що це складно пояснити. Бо ви, мабуть, помітили, як в українській мові на відміну від англійської, порядок слів не такий чіткий, він якийсь не стабільний, так.

Якщо в англійській мові завжди на першому місці підмет або суб'єкт, то в українській мові не завжди так. Інколи на першому місці дієслово.

Наприклад, англійською мовою кажуть: "The summer has come". А українською може бути: «Літо прийшло» або «Прийшло літо».

«Літо прийшло» — це **прямий порядок слів**: підмет і присудок або суб'єкт і дія.

А «прийшло літо» — це **непрямий порядок слів**: присудок і підмет або дія і суб'єкт.

То від чого це залежить? Переважно від того, яка інформація є у реченні новою.

Запам'ятайте цей принцип: нова інформація зазвичай в кінці речення!

Тому якщо ви кажете «літо прийшло», то ви наголошуєте на тому, що літо почалось, прийшло, початок літа.

А якщо «прийшло літо», то ви наголошуєте на тому, що це літо саме, а не весна чи зима. Для вас важливо, що у цей час надворі літо, а не те, що воно почалось. Розумієте?

Зазвичай прямий порядок слів ми вживаємо в дуже таких логічних реченнях, коли ми говоримо про якісь факти. Наприклад:

«Василь Стус народився у 1938 році на Вінниччині», — тут прямий порядок слів, це факт і нова інформація тут в кінці речення: коли і де народився Стус — ця інформація в кінці.

розміщувати — to place, to locate

прямий порядок слів — direct word order

непрямий порядок слів — indirect word order

Але його дитинство пройшло в Донецьку — нова інформація про те, де пройшло його дитинство в кінці — в Донецьку.

І далі у Донецьку він закінчив університет — тут нова інформація «університет», а «у Донецьку» — це стара інформація. Тому «у Донецьку» на початку речення, а «університет» — в кінці.

Отже, прямий порядок слів вживаємо у фактах, наприклад, в **науковому стилі**, а непрямий порядок переважно вживаємо, коли говоримо неформально або в художніх творах, в літературі, наприклад. Тоді порядок слів дуже **гнучкий**, він може мінятися, і це залежить від людини, яка говорить.

Наприклад, я сказала:

«Стус був геніальним поетом». «Геніальним поетом» — це прямий порядок слів: прикметник, іменник, а потім я додала:

«Василь Стус — людина високоморальна» — це непрямий порядок слів: людина високоморальна — спочатку іменник, потім прикметник.

Це тому, що я хотіла наголосити на слові «високоморальна», тому що для мене це основна інформація в реченні:

Василь Стус — людина високоморальна.

Загалом, не хвилюйтеся занадто про порядок слів в українській мові — він досить гнучкий, ви можете його змінювати. Але дізнатися більше про цю тему і зробити вправу для практики ви можете в конспекті уроку.

науковий стиль —
scientific language

гнучкий — flexible

Прямий та непрякий порядок слів	
Прямий порядок слів	Непрякий порядок слів
підмет + присудок Subject + Verb Літо прийшло.	присудок + підмет Verb + Subject Прийшло літо.
означення + означуване слово Attribute + Substantive Світить яскраве сонце.	означуване слово + означення Substantive + Attribute Світить сонце яскраве.
присудок + прямий додаток Verb + Object Сонце зігріває землю.	прямий додаток + присудок Object + Verb Сонце землю зігріває.
Прямий порядок слів властивий для офіційно-ділового та наукового стилів мови.	Непрякий порядок слів ще називають інверсією. Інверсію часто використовують в поезії. Наприклад, рядок з поезії Тараса Шевченка: Ревé та стóгне Дніпр ширóкий... При прямому порядку слів це речення виглядало б так: Ширóкий Дніпр ревé та стóгне.

Завершення

І це все! Останній епізод четвертого сезону подкасту закінчився. Можливо, ви думаєте, чи буде п'ятий сезон? Знову ж таки, це залежить тільки від вас. Розкажіть мені про свій досвід навчання з подкастом, про те, чи потрібно вам більше епізодів, і тоді ми подумаємо і вирішимо, що робити далі. Можливо, замість подкасту варто почати щось інше? Наприклад, онлайн-курс чи підручник? Буде видно :) "We'll see" — «буде видно» — остання ідіома для вас.

Будь ласка, заповніть анкету на сторінці ukrainianlessons.com/episode160 — буду дуже-дуже вам вдячна.

А також, як завжди, кожні 10 епізодів ми готуємо флеш-картки для повторення ідіом, які були на подкасті. Ці картки та конспекти уроків — з транскриптом, вправами і таблицями — доступні для тих, хто оформив преміум-підписку. Більше про преміум дізнайтеся за тим самим посиланням епізоду ukrainianlessons.com/episode160.

Бажаю вам щастя, міцного здоров'я і всього най-найкращого. Успіхів у вивченні української мови і у всіх **починаннях**. Хай щастить! На все добре!

починання — beginning,
undertaking

 Вправи

1

Заповніть пропуски в реченнях словами / фразами:

починати з азів
де доведеться

аж не віриться
не міг відірвати погляду

зайшла занадто далеко
не йти на поступки

1. _____ ,
що діти вже такі дорослі! Час пролетів так швидко!
2. Ми хотіли вирішити все мирним шляхом, але ситуація _____ .
3. Я стояв перед картиною і _____ від неї.
4. Експрезидент публічно звернувся до президента Франції і закликав « _____ агресору».
5. Я трохи вивчав німецьку мову в школі, але абсолютно нічого не пам'ятаю! Треба заново _____ .
6. – Де ти будеш ночувати?
– _____ .
Може, в хостелі або на вокзалі.

2

В якому з варіантів використано непряний порядок слів (інверсію)?

1. Поезія Василя Стуса:
 - А Як добре те, що я не боюсь смерті і не питаю, чи тяжкий мій хрест...
 - Б Як добре те, що смерті не боюсь я і не питаю, чи тяжкий мій хрест...
2. Поезія Володимира Сосюри:
 - А Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання...
 - Б Так ніхто не кохав. Подібне кохання приходить лиш через тисячі літ...
3. Поезія Тараса Шевченка:
 - А Дні минають, ночі минають, літо минає, поживкле листя шелестить, очі гаснуть, думи заснули, серце спить...
 - Б Минають дні, минають ночі, минає літо, шелестить поживкле листя, гаснуть очі, заснули думи, серце спить...

3

Змініть непряний порядок слів на прямий:

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.
(“Contra spem spero” Леся Українка)

4

Перекладіть українською мовою:

1. Vasyl Stus was a Ukrainian poet, translator, journalist, and an active member of the Ukrainian dissident movement.

2. For his political convictions, his works were banned by the Soviet regime and he spent 13 years in exile.

3. Vasyl entered the Department of History and Philology of the Pedagogical Institute. After graduation, he worked as a teacher at a village school.

4. Vasyl Stus used every chance he had to earn a living — he worked in the Historical Archive, was a miner, builder, and even worked in a subway.

5. Vasyl Stus was nominated for the 1986 Nobel Prize in Literature, but he died in September 1985.

Key Phrases 4-160

Аж не віриться!	I don't believe it! I find it hard to believe!
почати з азів	to start at the beginning, to start from scratch
зайти занадто далеко	to go too far
де прийдеться = де доведеться	anywhere, in all sorts of places, don't care where
відірвати погляд	to tear one's eyes away
не могли відірвати погляду	cannot tear one's eyes away
іти на поступки	to make concessions, to compromise

Відповіді на вправи

1

1. Аж не віриться
2. зайшла занадто далеко
3. не міг відірвати погляду
4. не йти на поступки
5. починати з азів
6. де доведеться

2

1. Б
2. А
3. Б

3

Я буду підіймать (підіймати) важкий камінь на круту крем'яную (крем'яну) гору. І, несучи ту страшную (страшну) вагу, буду співать (співати) веселу пісню.

4

1. Василь Стус був українським поетом, перекладачем, журналістом, активним членом українського руху дисидентів.
2. За його політичні переконання його твори були заборонені радянським режимом і він провів 13 років у засланні.
3. Василь вступив на історико-філологічний факультет (відділ) Педагогічного Інституту. Після закінчення інституту (після випуску) він працював вчителем у сільській школі.
4. Василь Стус використовував кожну (будь-яку) можливість, щоб заробляти на життя — працював в Історичному архіві, був шахтарем, будівельником, і навіть працював у метро.
5. Василь Стус був номінований на Нобелівську премію з літератури 1986 (тисяча дев'ятсот вісімдесят шостого) року, але він помер у вересні 1985 (тисяча дев'ятсот вісімдесят п'ятого) року.

